

Üsküp’de Bir Osmanlı Mutasarrıfı: Ali Hıfzî Paşa ve Bardovça’daki Konağı

An Ottoman Governor in Skopje: Ali Hıfzî Pasha and His Mansion in Bardovci

Nalan Karaöz¹

öz

Osmanlı Devleti’nin Rumeli’deki en önemli şehirlerinden Üsküp, fethinden hemen sonra yoğun imar faaliyetine sahne olmuş ve bir Türk şehri kimliğine hızla kavuşmuştur. Üsküp, Osmanlı dini ve sivil mimarisinin zengin örneklerine sahip olması açısından Osmanlı şehirciliğinin dikkat çeken örneklerinden birisidir. 17. yüzyılda II. Viyana Kuşatması ve sonuçları bölgedeki Osmanlı gücünü sarsmış, 18. yüzyıl sonunda Fransız İhtilali ile birlikte zuhur eden milliyetçilik akımları 19. yüzyılda bölgeyi pek çok problemle karşı karşıya getirmiştir. 1912 yılında Osmanlı coğrafyasından ayrılan Üsküp ve civarında bugün pek çok mimari eser kaybolmuş veya büyük ölçüde zarar görmüştür. Bu çalışmada, Tarih perspektifinden biyografik bir çalışmayı tamamlayan konak ve kullanımı ele alınmıştır. Önemli bir Arnavut hanedanına ve paşa ailesine mensup; uzun yıllar Üsküp Mutassarrıflığı ve Nazırlığı yapmış, Ali Hıfzî Paşa’nın hayatı ve Bardovça’da yaptırmış olduğu konağının özelliklerini, nasıl kullanıldığını özel bir Osmanlı yerleşimi olarak ortaya koymayı hedeflemiştir. Takribi 50 sene Osmanlı Devleti adına Üsküp’te yöneticilik yapan ve bölgede yürüttüğü siyasetle istikrarı sağlayan Ali Hıfzî Paşa az bilinen bir şahsiyettir. Bu bağlamda onun hayatı ve bir Osmanlı paşası olarak faaliyetleri; bölgede yapılan saha araştırmaları, bölgeye özgü kaynaklar ve Osmanlı arşiv belgelerinden istifade edilerek aydınlatılmaya çalışılmıştır.

Ayrıca Balkan topraklarında, mimarisi ve abidevi yapısıyla damga vuran, günümüzde kısmen ayakta olan Ali Hıfzî Paşa Konağı, Rumeli’de seçkin bir aile ve paşa ikametgâh örneği olarak incelenmiş ve konağa dair yabancıların izlenimleri aktarılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Devleti, Rumeli, Balkan, Üsküp, Bardovça, Ali Hıfzî Paşa, Konak, Sivil Mimari

ABSTRACT

Skopje was one of the most important cities of the Ottoman Empire in Rumelia and witnessed intense development activities right after its conquest to quick gain the identity of a Turkish city. Skopje has also been a significant city hosting rich examples of Ottoman religious and civil architecture. In the 17th

Sorumlu yazar/Corresponding author:
Nalan Karaöz (Doktora Öğrencisi),
İstanbul Üniversitesi, Tarih Bölümü,
İstanbul, Türkiye
E-posta: nalankaraoz@gmail.com
ORCID: 0000-0002-3881-3432

Başvuru/Submitted: 07.10.2022
Revizyon Talebi/Revision Requested:
06.01.2023
Son Revizyon/Last Revision Received:
23.01.2023
Kabul/Accepted: 08.03.2023

Atıf/Citation: Karaöz, Nalan, "Üsküp’de Bir Osmanlı Mutasarrıfı: Ali Hıfzî Paşa ve Bardovça’daki Konağı", *Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, 38 (2022), s. 87-117
<https://doi.org/10.26650/gaad.1184271>

century, the Battle of Vienna shook Ottoman power in the region, after which the nationalism that emerged with the French Revolution challenged the Ottoman Empire in every sense. This study presents information about the life of Ali Hıfzî Pasha, a member of a famous Albanian dynasty and the pasha family and Governor and Minister of Skopje for many years, as well as about the mansion he had built in Bardovci. Ali Hıfzî Pasha, a manager in Skopje on behalf of the Ottoman Empire for about 50 years who provided stability through the policies he implemented in the region, was a little-known personality. In this context, the article attempts to touch on the issues and activities related to his life using the resources obtained by regional research and Ottoman archival documents. In addition, the article studies Ali Hıfzî Pasha Mansion, which has left its mark on the Balkan lands with its architectural superiority and monumental structure and still partially stands today, as an example of an elite family and pasha residence in Rumelia.

Keywords: Ottoman Empire, Rumelia, Balkan, Skopje, Bardovci, Ali Hıfzî Pasha, Mansion, Civil Architecture

EXTENDED ABSTRACT

Rumelia refers to the area containing the places the Ottoman State conquered in Europe and covers the entire territory of the Ottoman State in Europe. Skopje was one of the most important cities in the region, as in 1390, the Ottoman-Turkish city had been quickly overtaken by the Ottoman government. Ottoman housing and zoning activities were sufficiently crucial in forming the city's identity. In the architectural tradition of Skopje in particular, places commissioned by administrators and nobles had special meaning. Examples are found of civic architecture as well as religious and administrative architecture from the past that have survived to the present.

The city of Skopje was the center of the *Beylerbeyi* [city administrators] and had several palaces and mansions that were built there. One of these was the Ali Hıfzî Pasha Mansion in Bardovci village between Skopje and Tetovo and has partially survived to the present.

The Skopje *Muhtasarıf* [Ottoman tax collector] Ali Hıfzî Pasha belonged to a noble family of Albanians from the Dukagjin Highlands, part of the Rec Lok dynasty. Since 1689, he had served the Ottoman Empire, while his brothers served the state alongside their father at the head Recep Pasha. The reign of Ali Hıfzî Pasha as pasha occurred when the Balkans and the Ottoman State were undergoing radical changes in general.

The lifting of the Janissary Quarry and the fundamental reforms that followed, the intense currents of nationalism that came with the French Revolution, the heavy consequences of the Serbian uprisings, the rebellions of the Albanian Pashas, and the turmoil in the Peloponnese region had forced the state to change. And in the midst of this, Skopje *Nâzır* Ali Hıfzî Pasha was given too many duties. He had evidently done these things successfully and been appreciated both by the people and by the state. Ali Hıfzî Pasha gained many rank, particularly during the reign of Mahmud II.

As a fair, intelligent, and intellectual Ottoman pasha beloved by the Muslim and non-Muslim peoples, extensive knowledge about Ali Hıfzî Pasha is found in European literature.

Ali Hifzî Pasha Mansion is an outstanding example in all aspects of Ottoman residence architecture in Rumelia. Avzi Pasha Mansion is how it was known by the people of the region and in the literature, as it had made a name for itself when it was being built. This mansion is also said to have been famous as the most ostentatious architectural structure of the region during the period, a mansion even more magnificent than the residences built by the Serbian King Miloš.

Architecturally, Ali Hifzî Pasha Mansion contains the delicacy of Mahmud II dynasty as well as the architecture of the region, and the house is invisible from the outside of the street where the traditional architectural principle had been applied. It is located at the center of a group of buildings designed for different functions and is located on an area of approximately 18-20 decares surrounded by walls. It is surrounded by 8 square bastions and 5-meter high enclosed walls. The *Harem* and *Selamlık* buildings of equal size were placed symmetrically, and the *mabeyn* [room separating the men's and women's rooms] structure, which was used as a treasury between the two buildings, was designed as a unifying building. In the *kulliye* [complex], structures such as an oven, forge, animal barn, kitchen, and outbuildings were placed properly.

In addition, the mansion had a magnificent flower garden with plants from various parts of the region, and a small stream adorning the surrounding area attracted attention. The interior design of the mansion draws attention with its oval sofa plan and Turkish Baroque style characteristic of the period. With its unique location and Istanbul style, Ali Hifzî Pasha Mansion was and remains monumental in the Balkans.

After Ali Hifzî Pasha left Skopje under imperative, the mansion was later passed down to his grandchildren during World War I. The mansion was badly damaged during World War II, after which it was turned into the property of the Yugoslav People's Army by the Yugoslav State, which was established on these lands in 1958; they demolished many parts of the mansion and erected buildings as they saw fit.

Afterward, the mansion was neglected and left to rot. In 1969, the Skopje City Council for the Protection of Cultural Monuments" decided to rebuild this monumental mansion according to its original detailed plan, which was requested by the famous architect Prof. Branislav Kojič. However, although the plan and even the model were made, this decision was unfortunately not realized, and the mansion was left to its fate.

Today, Ali Hifzî Pasha Mansion is under the protection of the Ministry of Culture of the Republic of North Macedonia and is in a dilapidated state. Although it has been neglected, the foundations of the mansion, the main entrance gate, and the fortification walls are still standing. Ali Hifzî Pasha Mansion could neither be preserved nor destroyed, and this resulted in the loss of one of the most magnificent buildings of the period and regional architecture in Ottoman Rumelian lands.

GİRİŞ

Genel olarak Osmanlı'nın Avrupa'da fethettiği yerleri ifade eden Rumeli isimlendirilmesi, Osmanlı Devleti'nin Avrupa'daki topraklarının tamamını kapsar şeklinde kullanılmıştır. Osmanlı Devleti'nin Türkiye sınırları dışındaki Avrupa topraklarını kapsamaktadır. Üsküp ise günümüzde Kuzey Makedonya Cumhuriyeti'nin baş şehri olup, Balkan yarımadasının ortasında, coğrafi konumu itibarıyla Kosova, Trakya, Belgrad, Niş ve Sofya yollarının kesiştiği güzergâhta yer almaktadır. Şehir, Yıldırım Bayezid'in saltanat zamanında 1390 yılında Osmanlı Devleti idaresine geçmiştir¹. Üsküp'ün fethiyle alakalı muhtelif görüşler olsa da genel kanı büyük akıncı Paşa Yiğit Bey tarafından gerçekleştirildiğidir². Paşa Yiğit'ten sonra Üsküp uç beyliğine gelen İshak Bey³ (ö. 1444), kurduğu vakıf ve yaptırdığı eserlerle Üsküp'ün bir Osmanlı-Türk şehri hüviyetine bürünmesinde mihenk taşı olmuştur.

521 yıl boyunca Osmanlı idaresinde kalan Üsküp fethinden kısa bir süre sonra gerçekleştirilen iskan ve imar faaliyetleriyle daha 15. yüzyılın sonunda bir Osmanlı şehri hüviyetini kazanmıştır. Bilhassa Üsküp'te Osmanlı uç beylerinin Dubrovnik'li tüccarlarla yaptıkları anlaşmalar⁴ istimalet⁵ ve Türkleştirme⁶ sayesinde kısa bir zaman içinde Üsküp'ü Avrupa'nın en gözde ve gelişmiş şehri haline dönmüştür. Bunun yanı sıra Üsküp'ün fethi, Rumeli fetihlerini teşvik eden bir hadise olmuştur.

16. yüzyılda Üsküp her yönüyle mamur bir Türk şehridir. Bu asırda Üsküp'ün hareketli bir kültür ortamına sahip olup İstanbul'un kültür çevreleriyle de yakın ilişkisi olduğu tespit edilmiştir⁷. Bu gelişmelerin neticesinde Üsküp mimarîsi son derece zengin ve bir o kadar da çeşitlilik arz eden bir özellik kazanmıştır. Üsküp mimarî geleneği içerisinde idareci ve asilzadelerin yaptırmış olduğu örnekler özel bir yere sahiptir. Üsküp'te Osmanlı döneminde 21. yüzyıla kadar intikal eden dini ve idari mimari yanında sivil mimari örnekleri de vardır. Beylerbeylik merkezi olan Üsküp'ün idarecileri buraya çeşitli saraylar ve konaklar yaptırmışlardır. Bunlardan birisi de günümüzde Üsküp ile Kalkandelen/Tetova arasındaki Bardovça köyünde bulunan ve kısmen ayakta olan Ali Hıfzî Paşa Konağı'dır. Ali Hıfzî Paşa Konağı, Osmanlı devri Üsküp mimarî geleneği içerisinde idareciler tarafından yapılan binaların güzide örneklerindedir. 1824'te tamamlandığı kabul edilen yapının banisi Üsküp Mutasarrıfı ve Nazırı Ali Hıfzî Paşa'dır⁸.

1 Mehmet İnbaşı, "Üsküp", *DİA*, C.42, İstanbul 2012, s. 377-381.

2 Nazif Hoca "Üsküb", *İA*, C.13, Eskişehir 2001, s.122-123.

3 Gliša Elezović, "Turski Spomenici U Skoplju", *Glasnik Skopskog Naučnog Društva*, I/1, Skopje 1925, s. 135-176; Feridun Emecen, "İshak Bey" *DİA*, C. 22, İstanbul 2010 s. 524-525.

4 Halil İncalcık, Osmanlı Fetih Yöntemleri, Ekonomi, Bürokrasi, *Journal Of Turkish Studies* Volume 41, edit by: Cemal Kafadar Gönül A. Tekin, Harvard University 2014, s. 307-320.

5 Raiyyetperverlik gayri Müslim tebaayı gözetme olarak da yorumlayabileceğimiz bu siyaset Trakya ve Balkan fetihlerinde önemli rol oynamaktadır. Halil İncalcık, "Türkler ve Balkanlar", *Balkan Türkoloji Araştırma Merkezi, Bal-Tam Türklük Bilgisi*, Prizren 200; s. 20- 44; Mücteba İlgürel, "İstimâlet" *DİA*, C.23, 2001 İstanbul, s. 362-363.

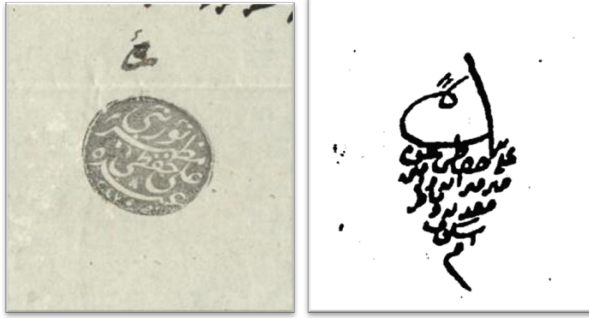
6 Mustafa Özer, *Üsküp'te Türk Mimarisi(XIV.-XIX Yüzyıl)*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2006, s. 22.

7 Üsküp şehrinin sanat ve kültür muhitlerine dair bkz: Zeynep Tarım, "Onaltıncı Yüzyıl Osmanlı Döneminde İstanbul ve Üsküp Arasında Kültür Muhitleri", *Üsküp -İstanbul Kentsel Kültürel Kimlikler* Skopje-İstanbul 2019. s. 185-198.

8 Lidya Kumbaracı Bogoyeviç, *Üsküp'te Osmanlı Mimari Eserleri*, Çev: Suat Engüllü, İstanbul 2008, s. 424.

Ali Hıfzî Paşa ve Ailesi

Ali Hıfzî Paşa'nın ailesi, 17. yüzyılda Osmanlı Devleti namına uzun bir dönem bölgeyi yönetmiştir. Ailenin tarih sahnesine çıktıkları dönem Üsküp şehrinin II. Viyana Kuşatması akabinde yaşadığı karışık devrededir⁹. Arnavutların Rec Lok¹⁰ hanedanına mensup olan Ali Hıfzî Paşa'nın dedesi Hasan Paşa, 1689 yılında Avusturya'nın Üsküp'e yaptığı taarruzlarda gösterdiği yararlılıklar ile temayüz etmiştir. Böylece bölgede Hasan Paşa'nın oğlu Recep Paşa (ö. 1823)¹¹ ve onun soyunu takip edenlerin 200 yıllık sürecek olan paşalık serüvenleri başlamıştır¹². Dukaginlerden¹³ olduğu ve Luma¹⁴ dolaylarında yaşadıkları söylenen bu hanedan, Osmanlı Arşiv belgelerinde "Kalkandelenli" de diye zikredilmektedir¹⁵. Gösterdikleri hizmetler neticesinde padişah tarafından paşalık rütbesiyle taltif edilmiş, bu topraklarda Osmanlı Devleti'ni temsilen bölgeyi yönetmişlerdir. Ali Hıfzî Paşa'nın babası Recep Paşa, Üsküp Mutasarrıflığı görevinde bulunmuş ayrıca Mirimiranlık payesine de sahip olmuştur¹⁶. Recep Paşa'nın oğulları; Kalkandelen Mütessilimi Abdurrahman Paşa (ö. 1860), Üsküp Nazırı Ali Hıfzî Paşa, (ö. 1852) Hasan Paşa ve Celâleddin Paşalardır¹⁷.

Ali Hıfzî Paşa'nın Mührü ve İmzası
(BOA, A.TŞF 2/21, 1845;HAT 483/23668, 1827)

- 9 Mehmet İnbaşı, "Üsküp", *DİA*, s. 377 -381.
- 10 Luljeta Abazi, *Thesari i Rexhep Pashës*, Ministria E Kulturës Republiki E Maqedonis, Shkupi 2018, s. 15 Luljeta Abazi kitabında; adı geçen hanedanın İşkodra'da bulunan Shala/Şala kabilesine mensup olduğunu belirtir. Bu aile daha sonraları Luma'da Kolosiyen kabilesinden kız almış ve bu evlilikle birlikte Müslümanlığı kabul etmiştir. Akabinde Kalkandelen'e göç etmişlerdir. Recep Paşa'nın burada (Kalkandelen'de) doğduğu bilinir.
- 11 Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmânî*, C. 4, s.1367 adlı eserde III. Selim döneminin başlarında vefat ettiği yazılmışsa da vefat tarihinin 1823 yılında olduğunu arşiv belgelerinden tespit edebilmekteyiz BOA, HAT, 518/25324, 1238/1822.
- 12 Јован Хаџи Васиљевића, *Скопје И Његова Околина Историјска Етнографска И Културно Политика Излагања* Београд 1930, s.473, Јован Хаџи Васиљевић'in 1903-1915 yılları arasında Üsküp gezilerinden derleyerek yazmış olduğu eseridir.
- 13 Dukaginler; Dukakinoğulları veya Dukaginzâdeler, Orta Çağ'da bir Arnavut ailesiydi. Arnavutluk'un Osmanlı ilhakından sonra Dukakinzâdeler'in bir kısmı İtalya'ya göçmüş, diğerleri Osmanlı hizmetine girip Müslüman olmuşlardır.
- 14 Kuzeydoğu Arnavutluk ile güneybatı Kosova'da yer alan bir bölgedir.
- 15 BOA, C.AS., 279,11600, 1204/1789; BOA, AE.SSLM.III, 362/20724, 1214/1799.
- 16 BOA, HAT, 522/25496, 1238/1822; Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmânî*, C. 4, s.1367.
- 17 Стојан Новакови, *Балканска питања и мање историјско-политичке белешке о Балканском полуострву 1886-1905*, Штампано З Државној Штампарија Кралевине Србије Београд 1906, s. 110-111; Haluk Aydın, "Remzî Ve Remzî'nin Tarih Manzumelerinde 19. Yüzyıl Makedonyası", *Hikmet Uluslararası Hakemli İlmî Araştırma Dergisi*, Gostivar 2014, s. 212. Hasan Paşa ve Celalleddin Paşaların ölüm tarihi tespit edilememiştir.

Recep Paşa'nın ikinci oğlu¹⁸ olan Ali Hıfzî Paşa'nın annesi Üsküp'ün soylu ve zengin ailesi olan Kumbaracılar/Humbaracızadelerdendir¹⁹. 1793 yılında doğmuş olduğu tahmin edilen²⁰ Ali Hıfzî Paşa; Serasker Hurşid Ahmed Paşa'nın (ö. 1822) maiyetine katılarak, Sırp isyanlarında ve Mora isyanlarında²¹ gösterdiği hizmetleri sayesinde kendini fark ettirir. 1820 yılında babası Recep Paşa kendi rızasıyla uhdesinde olan Üsküp Nazırlığını oğlu Ali Hıfzî Paşa'ya bırakır²². Vekâleten nazırlığı yürüten Ali Hıfzî Paşa'nın askerleriyle birlikte Mora isyanlarının bastırılmasında etkin olması sonrasında, kendisine 1822 yılında asaleten Üsküp Nezaretliği tevcih edilmiştir²³.

19. yüzyıl sadece Balkanlar açısından değil, Osmanlı Devleti'nin de genel olarak radikal değişimler içerisinde olduğu bir dönemdir. Yeniçeri Ocağı'nın kaldırışı ve sonrasında yapılan esaslı reformlar ciddi değişimler getirmiştir. Diğer yandan Rumeli toprakları Fransız İhtilali ile gelen yoğun milliyetçilik akımlarının tesiri altında kalmıştır. Sırp ayaklanmalarının ağır sonuçları²⁴, Arnavut Paşaların²⁵ isyanları ve Mora bölgesindeki karışıklıklar devleti zorlamaktadır. Yaşanan bu zor dönemde merkezi idarenin en fazla askeri ve maddi görev talep ettiği mercii ise kuşkusuz tüm olanların tam merkezinde yer alan Üsküp Nazırlığı ve dolayısıyla Ali Hıfzî Paşa olmuştur.

1822 yılında Ali Hıfzî Paşa'ya bölge halkını hoşnutluğu ve devlet hizmetindeki muvaffakiyetleri sebebiyle kapıcıbaşılık rütbesi verilmiştir²⁶. Bunu mirimiranlık payesi ile taltifi takip etmiştir²⁷. 1832 yılında kendisine Rumeli Valiliği teklif edilmiştir.²⁸ Fakat Dersaadet ile yapılan görüşmeler neticesinde, valilik görevi gerçekleşmemiş, teklif sonrası çok daha genişletilmiş yetkilerle Üsküp Nazırlığı'na geri dönmüştür. İlerleyen yıllarda Ali Hıfzî Paşa'ya, devlete hizmetindeki başarılarına ve halkın teveccühüne binaen kendisine pek çok yetki ve gelir verilmiştir²⁹. 1836 yılında kendisine müşirlikle beraber feriklik rütbesi de padişah tarafından tevcih edilmiştir³⁰.

18 BOA, C.AS, 195,8417, 1237/1821.

19 Јован Хаџи Василевића, *Скопје И Његова Околина*, s. 475. Humbaracızadeler; Üsküp'ün en eski hanedanlarından olan ve Üsküp'ün fatihi Paşa Yiğit soyundan gelen bir ailedir. Yahya Kemal Beyatlı da anne tarafından bu aileye mensup olması dolayısıyla Ali Hıfzî Paşa ile hısımdırlar. Yahya Kemal Beyatlı, *Çocukluğum, Gençliğim, Siyasî ve Edebî Hatıralarım*, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, İstanbul 2008, s. 67.

20 Griserbech 1839 yılında Ali Hıfzî Paşa ile görüştüğü esnada 46 yaşında olduğunu kaydeder. С. Новаковић, *Балканска питања и мање историјско-политичке белешке о Балканском полуострву 1886-1905*, s. 111.

21 BOA, C.AS, 195,8417, 1237/1821.

22 BOA, HAT, 748/35353, 1236/1820.

23 BOA, HAT, 912/39878, 1238/1822.

24 Sırbistan'ın özerklik kazanması neticesinde bölgedeki diğer Hristiyan halklar üzerindeki menfi tesiri neticesinde milliyetçiliğin hız kazanması.

25 Buşatlı Mustafa Paşa, Tepedelenli Ali Paşa gibi paşalar.

26 BOA, HAT, 901/39568, 1238/1822; BOA, C.DH., 314/15695, 1238/1822.

27 BOA, HAT, 1569-9, 1242/1826.

28 J. Хаџи Василевића, *Скопје И Његова Околина*, s. 476; BOA, TS.MA,d / 8859, 1248/1832 nolu belgede İstanbul'da buldukları görülmektedir.

29 Güherçile ve Kratova Madeni Eminliği BOA, C..İKTS, 20/ 958, 1245/1827; Buradaki hizmetine binaen yetkilerinin genişliklerinin sağlanması adına verilen beratı BAO, C.DRB, 27/1 344, 1248/1832; Uhdesine Köstendil, Kumanova, İştib, Radovişte kazaları verilmesine dair BOA, C.ML, 587/24162 1252/1836.

30 BOA, AE,SMHD.II, 51/3322, 1252/1836.

Ali Hıfzî Paşa'nın, dönemin hükümdarı Sultan II. Mahmud'la (ö. 1839) bağları daima iyi olmuştur. O'nun tarafından sevildiği ve takdir edildiği, sultanın nezdinde itibarının çok yüksek olduğu ve padişah ile mütemadiyen irtibatla oldukları arşiv belgelerinden de tespit edebilmektedir. Paşa, II. Mahmud'un kızı Mihrimah Sultân (ö. 1838) ile Ferik Mehmed Said Paşa'nın (ö. 1869) 1836 senesindeki düğünlerinde padişahın yakın dostu olarak bulunmuştur³¹. Ayrıca II. Mahmud'un Ali Hıfzî Paşa'ya samur kürk hediye ettiğini buna mukabil Ali Hıfzî Paşa sultana cins atlar sunduğunun bilgisine belgelerde rastlamaktayız³².

Mamafih, bölgenin ve Osmanlı Devleti'nin sıkıntılı sürecinden ne yazık ki kendisi de payını almıştır. Bilhassa Zekeriya Paşa'nın (ö. 1842) Rumeli Müşiri olmasıyla birlikte merkezi idareden kendisinin aleyhine tevizatlar ortaya atılmıştır³³. Bu tevizatlarla Ali Hıfzî Paşa sıkıştırılmaya çalışılmış fakat yapılan tetkik ve Padişahın huzuruna takdim edilen tekliflerde, Ali Hıfzî Paşa'nın görüşlerinin daha akilane olduğu tespit edilerek Paşa'nın ismi temize çıkmıştır³⁴.

Bir nevi hamisi Sultan II. Mahmud'un 1839 da vefatıyla birlikte Ali Hıfzî Paşa için de zor günler başlamıştır. Tanzimat Fermanının ilanıyla teoride azınlıkların eşitlik ilkesiyle Osmanlılık fikrine sahip olunacağı düşünülürken, bu hal azınlıkların bağımsızlığını talep etmesi ve devamında bağımsızlıklarını ilan etmelerine neden olmuştu. Osmanlı Devleti'nin her geçen gün kötüye giden durumu, Rumeli'deki milliyetçilik akımlarının idareyi zorlaması nedeniyle kontrolün sağlanamaması ve dikkat çeken mal varlığı sebebiyle merkeze sürekli şikâyetler gitmiştir.

1843 yılında Üsküp Nazırlığı vazifesinden azledilen Ali Hıfzî Paşa, Konya'ya zarurî ikamete gönderilmiştir³⁵. Akabinde Üsküp ve civarında bulunan emlâkine de devlet tarafından el konulmuş, memleketiyle her türlü bağının kesilmesi sağlanmıştır³⁶. Ali Hıfzî Paşa bu dönem içerisinde kardeşi Abdurrahman Paşa ile babalarının mülkleri üzerine yaşanan anlaşmazlıklarla uğraşmıştır³⁷. Bundan sonraki süreçte ise İstanbul'da ikamet edebilmek, annesi ve babasından kalan mirasını geri alabilmek ve maiyetindekilerin refahını sağlayabilmek için çabalamış, yaşanan bu sancılı sürecin sonunda 1852 yılında vefat etmiştir³⁸.

Ali Hıfzî Paşa hem annesi tarafından hem de babası tarafından asil bir aileye mensuptur. Sahip olduğu ve bulunduğu şartlar itibarıyla iyi bir eğitim görmüştür bu sebeple yaşadığı topraklarda ki milletlerin dillerini ve yaşam dinamiklerini çok iyi bilmektedir. Stoyan Novakoviç, Grisebach'tan nakille Hıfzî Paşa'nın Arap klasiklerinin hepsini çok iyi bildiğini bunun yanı sıra Yunan klasiklerinden Aristo, Platon gibi filozofların eserlerini incelediğini ayrıca mütefekkir

31 BOA, HAT, 486/23820, 1251/1835; Yüksel Aktaş Baycar, II. Mahmud'un kızı Mihrimah Sultân'ın Sûr-ı Hümayûnu, İstanbul Üniversitesi, Tarih Bölümü, YL, Basılmamış Tez, İstanbul 2006, s. 82.

32 BOA, HAT, 939/40560, 1242/1826 Padişah II. Mahmud tarafından Ali Hıfzî Paşa'ya samur kürk hediye edildiğine dair belgedir. Ali Hıfzî Paşa'nın atlar hediye ettiğine dair belge BOA, HAT, 321/18831, 1253/1838.

33 BOA, HAT, 1337/52154, 1253/1837.

34 BOA, HAT, 1307/50984, 1253/1838.

35 BOA, C.DH, 148/7358, 1259/1843.

36 BOA, İ.DH, 153/7927, 1263/1846.

37 BOA, İ.DH, 74/3666, 1259/1843.

38 BOA, A. MKT.UM.. 58/5 1267/1852.

ve bilge bir idareci olduğunu söyler³⁹. Nitekim pek çok şairin Ali Hıfzî Paşa hakkında yazmış olduğu beyitler, bulunduğu kültür ve sanat ortamının yanı sıra kişiliğine dair de önemli ipuçları vermektedir. Bunlardan en bilinenleri Remzî ve Kıbrıslı Aşık Kenzî dir. Özellikle Yeniçeriliğin kaldırılmasından sonra Bektaşî Tarikatine mensup şairlerin Balkanlara göçtüğü ve buradaki tekkelere yerleştikleri bilinmektedir. Bu tekkelerden birisi Ali Hıfzî Paşa'nın babası Recep Paşa'nın himayesinde olan Harabati Baba Tekkesidir.

19. yüzyıl şairlerinden Remzî, aşağıdaki beyitlerde Ali Hıfzî Paşa'nın cömertliği ve yiğitliği ile toplumda önde gelen bir şahsiyet olduğuna vurgu yapar.

Cenâb-ı hazret-i Receb Paşa evlâd-ı sâni'si
Bahâdırlıkla meşhûr nâmıdır Hıfzî Alî Paşa
Cihânda seyredecekdir böyle bir tab-ı sahî server
Dil-âverlikde merdlikde okurlar medhini hâlâ⁴⁰

Yine 19. yüzyıl şairlerinden Kıbrıslı Aşık Kenzî katılmış olduğu Türk-Yunan savaşlarında da Ali Hıfzî Paşa'ya tanıklık etmiştir⁴¹. Divanında Ali Hıfzî Paşa'nın katıldığı savaşlarda gösterdiği yiğitliklerden şöyle bahseder:

Yaraşur 'Ali Hıfzî Paşa'nın methi hezâr olsun
Lâl itdi Âtinâ cenginde hasmın ber-hudâr olsun
Hezârân âferin o merd-i meydân ber-karâr olsun
Vezîr ibn-i vezîrdir bezm-gâhı gül-'izâr olsun.
Ne denlü medh idersem medhe lâyık 'ömrü var olsun
Murâdın mertlik ile aldı deste kâm-kâr olsun⁴²

Kenzi, Ali Hıfzî Paşa'ya gazi unvanıyla seslenir ve paşanın genç yaşından itibaren seferlere çıkıp mücadele ettiğine bir dördlülle işaret eder.

Ali Hıfzî Paşa pes gazanferdir
Genç yaşından beru kâr-ı seferdir
Hem gazidir mutlak er oğlu erdir
Cengin ben görmekle kıldım temaşa⁴³

39 С. Новаковић, *Балканска питања и мање историјско-политичке белешке о Балканском полуострву 1886-1905*, s. 112; Бранислав Којић, "Јонаци и Чифлик Авзи паше, у Бардовцу код Скопља", *Зборник заштите споменика културе*, ИВ-В, Београд, 1955, s. 233.

40 Remzî Divanı'nda *Kalkandelenli Abdurrahman Paşa ve Paşa'nın Divandaki Bir Gazeli Üzerine*, Uluslararası Türk Dünyası Sosyal Bilimler Kongresi 22 -23 Ağustos 2016 Gostivar / Makedonya Bildiriler Kitabı Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul 2016, s. 213.

41 H. Dilek Batıslam, "Kıbrıslı Âşık Kenzî'nin Elif-Nâmeleri", *Kıbrıs Araştırmaları ve İncelemeleri Dergisi*, 1/2 (Ocak 2018) s. 7- 16.

42 H. Dilek Batıslam, "Kıbrıslı Âşık Kenzî'nin Elif-Nâmeleri"

43 Harid Fedai, "Kıbrıslı Aşık Kenzî'nin Başka Destanları", <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/688247>

Bir Osmanlı İdarecisi Olarak Ali Hıfzî Paşa'nın Kimliği

Ali Hıfzî Paşa, Osmanlı hiyerarşisinde bir asker olarak gelinebilecek en üst mertebeye gelmiştir. II. Mahmud'un teveccühünü kazanmış akılâne tavırlarıyla her zaman dikkat çekmiştir. Öyle ki, bir görüşme sonrası Sultan II. Mahmud, Ali Hıfzî Paşa için; kendisi zayıfça biri olduğundan *"otuz okka adam, altmış okka akıl"* diyerek ona hayranlığını ifade etmiştir⁴⁴. Grisebach, Ali Hıfzî Paşa'nın görünüşünü tasvir ederken; beyaz tenli, keskin bakışlı bedenine ise zayıf ve ince yapılı olduğunu söyler. Bunun yanında bölgenin en zengin kişisi olduğunu ve en fazla askeri gücün de onda bulunduğu aktarır⁴⁵. Ayrıca Grisebach, Paşa'nın bölgenin ziraa-tıyla çok ilgilendiğini pirinç tarlalarının, üzüm bağlarının ıslah ve gelişimiyle bizzat alakadar olduğunu ve sorumlu olduğu bölge halkının barış ve güven içerisinde yaşadığını da belirtir⁴⁶.

1900 yıllarında Üsküp'ü ve civarını gezen, gördüklerini ayrıntılı şekilde aktaran tarihçi, coğrafyacı ve gazeteci yazar Yovan Hacı Veselyeviç, Ali Hıfzî Paşa'yı halk tarafından sevilen sayılan, hikmetli, dürüst ve adil biri olarak tanımlar. Paşa'nın iktidarı müddetince yöredeki tüm halklara eşit şekilde muamele edildiğini, onun zamanında tüm tebaanın rahat ettiğini, dini fark etmeksizin halkın her birine sevgi duyan ve kendisini onların güvenliğinden sorumlu tutan, yüce gönüllü bir paşa olarak halkın gönüllerinde yer almış olduğunu belirtir⁴⁷. Ali Hıfzî Paşa'nın zamanında Üsküp'ün çok gelişmiş olduğunu ve pek çok büyük şehirde doktor bulunmazken Üsküp'te halkın sağlığı için üç doktorun var olduğunu yazar⁴⁸. Hatta Üsküp civarında bulunan *Kučkojska* adlı şifalı su/ılıcadan halkın da yararlanabilmesi için arkın başına bir misafirhane yaptırdığını kaydeder⁴⁹. Ayrıca Veselyeviç, Ali Hıfzî Paşa döneminde Hristiyanların kiliselerinin rahat bir dönem yaşadığını⁵⁰ Paşa'nın Markovo Kilisesi ve Manastır'ını bizzat *"Allah rızası için"* tamir ettirdiğini de eserinde dile getirir⁵¹.

44 Стојан Новаковић, *Балканска питања и мање историјско-политичке белешке о Балканском полуострву 1886-1905*, s. 112.

45 Стојан Новаковић, a.g.e., s. 112.

46 Стојан Новаковић, a.g.e., s.103.

47 Јован Хаџи Васиљевића, *Скопје И Његова Околина*, s. 236.

48 Јован Хаџи Васиљевића, a.g.e., s. 476.

49 Јован Хаџи Васиљевића, a.g.e., s.15.

50 Dönem itibarıyla kilise tamirlerine müspet bakış açısı sadece Üsküp'e mahsus olmayıp tüm Osmanlı Devletinde hakim bir uygulama idi. Bkz: Kemal Beydilli, *Osmanlı Döneminde Kilise Siyasetinden Bir Kesit: II. Mahmud Devrinde Kilise Tamiri, Osmanlı Devleti'nde Din ve Vicdan Hürriyeti, Tartışmalı İlmî Toplantılar Dizisi 33*, İstanbul 2000, s. 255-265

51 Јован Хаџи Васиљевића, *Скопје И Његова Околина*, s. 434; eserlerin kaynaklarını incelediğimizde Ali Hıfzî Paşa'ya dair bilgilerin kilise kayıtlarında yer aldığı görülmektedir.

Ali Hıfzî Paşa'nın Bektaşî tarikatı müntesibi⁵² olması muhtemeldir. Babası Recep Paşa Harabati Baba Bektaşî Tekke Külliyesi'ndeki yapıların pek çoğunun banisidir. Türbe içerisinde yer alan hazirede Recep Paşa'nın ve kızının medfun olduğu bilinmektedir⁵³. Ali Hıfzî Paşa'nın annesinin Üsküp Atpazarı'nda bir çeşme⁵⁴, hanımının ise Üsküp'te Kapan Çeşmesi'ni yaptırdığı ve Ali Hıfzî Paşa'nın açtırdığı kuyunun⁵⁵, su yollarının ve çeşmelerin bakımı için Kurşunlu Han'da dükkan vakfettiğini belgelerden öğrenmekteyiz. Fakat Hıfzî Paşa'ya ait bir vakfa henüz rastlanamamıştır. Bunun yanında belgelerden Paşa'nın, Gazi Sinan Paşa Vakfı ve Beyhan Sultan Vakfı'nın tevliyet görevini yürütmekte olduğu anlaşılmaktadır⁵⁶.

1839 yılının yaz mevsimini Ali Hıfzî Paşa ile geçiren August Heinrich Rudolf Grisebach⁵⁷ bir görüşmeleri esnasında Ali Hıfzî Paşa'nın tüm bu hizmetlerine karşılık, gerek halktan ve gerek idareden yana hayal kırıklığı yaşadığını belirtir. Paşa'nın kendi halet-i ruhiyesini Aristo ile Büyük İskender'in arasında geçen bir diyalogla örneklendirdiğini ifade eder. Grisebach'ın naklettiği bu diyalog aşağıdaki gibidir:

Aristo Büyük İskender'e der ki; Hiçbir hükümdar idaresindeki milleti değiştirebilir mi? Havayı, mevsimi, denizin dalgalarını değiştirme gücün var mı ki, doğa ve iklimden kaynaklanan insanların iyi ya da kötü eğilimlerini değiştirmenin bir yolu olsun. Allah onları öyle yaratmıştır, öyledirler. İnsanları kendi hallerine bırakmaya mecburuz çünkü onları değiştirmek mümkün değildir. Bizler; asi, yırtıcı ve tatminsiz Arnavutları idare etmek, suçluları cezalandırarak halkın dünyevi güvenliklerini sağlamakla yükümlüyüz, gerisini kendi bildikleri gibi bırakmaya mecburuz çünkü insanları değiştirmek mümkün değildir⁵⁸.

Seyyah Grisebach, Ali Hıfzî Paşa'yı zeki, adaletli, ileri görüşlü bir idareci ve hatta aydın bir filozof olarak tarif eder. Grisebach, Ali Hıfzî Paşa'ya dair olumlu portre çizen tek kişi değildir. Hem Osmanlı kaynakları hem de Stoyan Novakoviç ve Yovan Hacı Veselyeviç gibi yazarlar Ali Hıfzî Paşa'yı ırk ayrımı, din ayrımı, dil ayrımı olmaksızın Osmanlı tebaasına adaletle ve hoşgörülle yaklaşan, entelektüel, deneyimli bir Osmanlı devlet adamı olarak yansıtır. Ayrıca Ali Hıfzî Paşa'nın ince zevke sahip, bir sanat sever olduğu da Üsküp'te inşa ettirdiği üç saray/konaktan anlaşılmaktadır. Bu yapılar içerisinde Bardovça'daki konak oldukça dikkat çekicidir.

52 Yaşar Aydemir, "Makedonyalı Sa'îd Ve Masum İmam Mersiyeleleri" <https://hbvdergisi.hacibayram.edu.tr/index.php/TKHBVD/article/view/1957/1581>

53 Muhammed Aruçi, "Harâbâtî Baba Tekkesi", *DİA*, c. 16, İstanbul 1997, s. 69-71; Sevil Bülbül, "Kalkandelen Harabati Baba-Serssem Ali Baba Bektaşî Külliyesi", *Türk Kültürü Ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* / 2015, s. 205-228.

54 BOA, YB.021, 78/131, 1299/1881.

55 BOA, YB.021, 76/130, 1298/1880.

56 Hasan Telli, Osmanlı Dönemi Üsküp Vakıfları, Türkiye Cumhuriyeti Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslâm Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara 2018. s.160-177.

57 Alman seyyah, botanikçi ve fitocoğrafyacısı.

58 Стојан Новаковић, а Балканска питања и мање историјско-политичке белешке о Балканском полуострву 1886-1905, s.112-113.

Bardovça Ali Hıfzî Paşa Konağı

Osmanlı mimarisi, mahiyeti itibarıyla şeklini Müslüman Türk hayat tarzından alan kendine has bir mimaridir. Balkan coğrafyasında Makedonya Bölgesinden Kuzey Saraybosna'ya doğru uzanan ve Tuna Nehri'nin güneyini kapsayan alan, Osmanlı Devleti Türk mimarisinin etkisini en yoğun gösterdiği alandır. Özellikle konutlarda plan tipleri, evlerin dış görünüşleri, üst katların çıkıntılarla sokağa taşmış olması Anadolu konut anlayışının Rumeli'deki yansımasıdır. Bu anlayışı küçük bir haneden görkemli konaklara kadar müşahede etmek mümkündür⁵⁹.

Osmanlı Devlet idarecileri itibarıyla nispetinde yaşadıkları ikametgahları, saray denilebilecek boyutlara taşımışlardır⁶⁰. 18-19 yüzyıla gelindiğinde Osmanlı mimari anlayışında özellikle yapı tipleri üzerinde Barok etkisini göstermektedir. Barok mimarisinin genel prensipleriyle Osmanlı süsleme anlayışı harmanlanarak ortaya çıkan kendine has Türk Barok üslubu⁶¹ bilhassa Balkan coğrafyasında Müslim gayri-müslim milletlerce benimsenmiş, yapılarında yoğunlukla kullanılmıştır⁶².

Üsküp, fetihten sonra Osmanlı Devleti Türk mimarisinin özgün ve güzel örneklerinin bulunduğu bir kent olmuştur. Paşalar ve varlıklı aileler birbirinden güzel gerek dini gerek sivil mimari eserlerle Üsküp şehrini mamur hale getirmişlerdir. İdarecilerin gücünü ve sanat zevkini yansıtan ikametgâhları, sivil mimarinin güzide örneklerini oluşturmuştur. Bu bağlamda Üsküp'ün Osmanlı sivil mimarisine ait en güzel örneklerinden birini yaptırdığı konağıyla Ali Hıfzî Paşa vermiştir. Bardovça Konağı olarak adlandırılan bu bina, Ali Hıfzî Paşa'nın kişiliğinin, kudretinin, zevkinin mekânsal karşılığıdır. Üsküp'ün Kalkandelen yolu üzerindeki Bardovça Köyü'nde bulunan konak, literatürde Ali Hıfzî Paşa Konağı/Sarayı olarak adlandırılmaktadır. Bölge halkı tarafından ve literatüründe 'Avzi Paşa Konağı' olarak bilinmektedir⁶³. İnşa edildiğinde görkeminden epeyce söz ettiren konak; döneminde bölgenin en gösterişli mimari yapı olarak ün salmıştır. Öyle ki, Balkan yarımadasında yaşayan pek çok bey ve paşa konağını gölgede bırakmış hatta Sırp Kralı Miloş'un Krguyevac, Niş ve Şabac/Böğürdelen'de yaptırmış olduğu konaklardan daha ihtişamlı olduğu ifade edilmektedir⁶⁴. Yapıların görkeminden haberdar olan pek çok yabancı asker, diplomat ve seyyah konağı ziyaret etmek, görebilmek için özel çaba harcamış ve konağa dair hayranlıklarını, beğenilerini eserlerinde beyan etmiştir. 19. yüzyılın ilk yarısında Ali Hıfzî Paşa, Kale içerisinde (Resim 1) ve Çayır mevkinde "Saraylar" diye

59 Nur Akın, *Balkanlarda Osmanlı Dönemi Konutları*, Literatür yay. İstanbul 2001, s.219

60 Sedat Hakkı Eldem, *Türk Evi Osmanlı Dönemi*, Türkiye Anıt Çevre Değerlerini Koruma Vakfı, Güzel Sanatlar Matbaası İstanbul 1984. c. 2, s. 14

61 Nurhan Atasoy, *Barok, DİA*, c. 5, s. 81-83 İstanbul 1992.

62 Maximilian Hartmuth, *The Balkans in an Age of Baroque? Transformations in Architecture, Decoration, and Patterns of Patronage and Cultural Production in Europe, 1718-1856* Master of Arts Koç University 2006, s. 48.

63 Bölge halkı Ali Hıfzî ismine kendi dillerinde Avzi olarak telaffüz ettiklerinden konağada Avzi Paşa Konağı şeklinde isimlendirmişlerdir.

64 Стојан Новаковић, *Балканска питања и мање историјско-политичке белешке о Балканском полуострву 1886-1905*, Београд 1906, s. 103; Б. Којић, "Конаци и чифлик Авзи-Паше у Бардовцу код Скопља," s. 225; Jelena Bogdanović, *On The Architecture of The Konaks in Serbia (1804-1830)*, *Serbian Studies* 21/2 2010, s.161-180.

de bilinen büyük binalar inşa ettirmiştir⁶⁵. Ali Hıfzî Paşa'nın asıl ikametgahı ve idare merkezi Üsküp Kalesi içerisinde yaptırdığı konaktır⁶⁶. Bu ikametgahlarından Çayır'daki Konağı 1848 yılında devlet tarafından kışla olarak askerın ikametına tahsis edilmiştir⁶⁷. Kale içerisindeki konağın bir kısmı da 1889 yılında askeri hastaneye dönüştürülmüştür⁶⁸.

Resim 1. Ali Hıfzî Paşa'nın Üsküp Kalesi İçerisindeki Konağı'nın Görünümü
(II. Abdülhamid Yıldız Albümleri)

<http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/FOTOGRAF/90436---0003.jpg>

65 J. Хаџи Васиљевића, Скопје И Његова Околина, s. 38 Çayır mevkiinde yapılan bu saray/konak'ın ile ilgili anlatılan rivayet şöyledir; saray yapımına başlanmadan önce Vardar Nehri'nin her iki tarafında muhtelif mevkilere yün çile koyulur. Bunun neticesinde hangisinin en kuru olduğu tetkik edilerek o mevkiinde konak yapımına karar verilir ki orası da Çayır Mevkiidir. Üsküp havasının aşırı nemli olduğu gerekçesiyle böyle bir yöneme baş vurduğu vurgulanmaktadır.

66 Salih Asım, "Üsküp Tarihi ve Civan", Rumeli Araştırmalar Merkezi Yay, İstanbul 2004, s. 50 Salih Asım, Ali Hıfz Paşa'nın ne yazık ki bu konağın tamamlandığını görmemiş olduğunu kaydeder. Daha sonra ise bu konağın devlet tarafından askerın ikametına kışla olarak tahsis edildiği görülmektedir BOA, C.AS, 845/36084.

67 BOA, A.MKT, 112/12, 1264/1848.

68 BOA, YPR. ASK, 68/85 1307/1889.

Paşa'nın inşa ettirdiği üçüncü yapı ise Bardovçadaki Ali Hıfzî Paşa Konağı'dır (Resim 2), bu konak, pek çok yazarın çalışmasına da konu olmuştur⁶⁹. Bardovça Konağı'nın 1824 yılında inşa edildiği düşünülmektedir⁷⁰. Konağın banisi Ali Hıfzî Paşa, gerek konumu icabı, varlıklı bir ailenin mensubu olarak pek çok araziye ve zengin çiftliklere sahipti. Bardovça köyünde de arazileri, çiftlikleri vardı. Bu konağı yaz aylarında sayfiye olarak kullanmak ve ayrıca bu-ralardaki arazilerini kontrol edebilmek amacıyla yaptırmış olduğu rivayetler arasındadır⁷¹.

Resim 2. Ali Hıfzî Paşa'nın Bardovça'daki Konağı⁷²

69 Bu çalışmalardan kronolojik olarak bahsedecek olursak; August Grisebach, *Reise Durch Rumelien und nach Brussa im Jahre 1839*, II Band, Göttingen, 1841. 1839 yılının yazını Ali Hıfzî Paşa ile geçiren alman botanikçi ve fitocoğrafyası; Стојан Новаковић, *Балканска питања и мање историјско-политичке белешке о Балканском полуострву 1886-1905*, Београд 1906. Stoyan Novaković Sırp devlet adamı, tarihçi, yazar ve akademisyendir. Bir politikacı olarak üst düzey görevleri yanı sıra İstanbul'da büyük elçilik görevinde bulunmuş, Sırp Karlığı Akademisinin başkanlığını yapmıştır. Gezisi esnasında ziyaret ettiği konağı Grisebach ve Ami Boué, *La Turquie d'Europe*, Chez Arthus Bertrand Paris 1840 adlı eserlerinden verileri kıyas ederek aktarması aydınlatıcı nitelik taşımaktadır; Јован Цвијић, "Основе Географије И Геологија Македоније И Старе Србије", књига 1 - Београд 1906. 20. yüzyılın coğrafyası ünvanına sahip Јован Тsviyiç, Balkan coğrafyasında beşeri coğrafyasının kurucusu olarak bilinmektedir. Makedonya bölgesinde Müslüman yaşam şekli ve evi konusunda Hıfzî Paşa çiftliğini detaylı inceleyip kaydetmiştir. Leonard Schulze Jena, Makedonien, Leipzig, I. Dünya savaşı esnasında bu bölgede Alman askeri kuvvetlerine bağlı görevindeyken; çalışması için konağa dair malumatlar toplayarak daha sonra görevli olduğu Almanya Marburg Üniversitesinde 1927 yılında derlediği bu çalışmayı yayımlamıştır. Atlantis Zürich, VIII, Jahrgang, Heft, 7 Juli 1936. Аупса İsviçre Atlantis Sanat Tarihi dergisi olarak çok değerli birkaç fotoğraf yayımlamıştır; Бранислав Којић, "Конаци И Чифлик Авзи-Паше У Бардовцу Код Скопља," ин: *Зборник заштите споменика културе*, IV Београд 1955. Prof. Branislav Kojiç'in yaptığı çalışma şüphesiz en değerli olanı olarak kaydedilmelidir. Sırbistan krallığı Mimarlık fakültesi kurucusu, Sırp Bilim ve Sanat Akademi daimi üyesi Prof. Branislav Kojiç'in Ali Hıfzî Paşa Konağına dair yaptığı araştırmasında hakkında yazılmış tüm bilgileri araştırmış, bu veriler neticesinde konağı bizzat yerinde tespit ederek, tafsilatlı biçimde mimari projesini kayda geçirmiştir.

70 Б. Којић, "Конаци И Чифлик Авзи-Паше У Бардовцу Код Скопља" s. 233; Lidya Kumbaracı Bogoyeviç, *Üsküp'te Osmanlı Mimari Eserleri*, Çev: Suat Engüllü, İstanbul 2008, s. 424.

71 Б. Којић, "Конаци И Чифлик Авзи-Паше У Бардовцу Код Скопља," s 233.

72 * Görsel Lidya Kumbaracı Bogoyeviç'in, *Üsküp'te Osmanlı Mimari Eserleri*, kitabından alınmıştır.

Konak, dönemin ulaşım araçları da göz önüne alındığında merkezi yerleşime yakın sayılamayacak bir mesafede, fakat ona makul bir uzaklıktadır. Sayfiyeden; Üsküp şehir merkezini idare edebilecek bir uzaklıkta oluşu ve Paşa'nın mülklerini gözeten özel konumundadır. Köyün içinde fakat civar evlerden ölçülü bir uzak mesafede oluşu konağın temsil gücünü daha belirgin hale getirmiştir. Bugün konağın mevkiinde durulduğunda aşağıdaki arazilere hakim bir noktada inşa edildiği hemen fark edilir.

Ali Hıfzî Paşa Konağı'nda bir diğer önemli husus; Osmanlı konak ve köşkerlerinde alışla gelmiş konak çalışanları için yapılan ve müşterilat dışında, konağın etrafına tarla çalışanları için köy evleri/lojman tahsis edilmesidir. Yapılan bu evler veya lojmanların ise planlı bir yerleşim yeri şeklinde tasarlanmış olması da dönem itibarıyla hayli dikkat çekicidir⁷³.

Konak; siyasi kimliğinin layığıyla temsil edileceği ve idarecinin hayatını rahatça sürdürebileceği bir şekilde yapılmıştır.

Mimari olarak dönem II. Mahmud döneminin ve bölge mimarisinin inceliklerini de barındıran, evin sokaktan görünmediği geleneksel mimari prensibinin⁷⁴ uygulandığı Ali Hıfzî Paşa Konağı etrafı surlarla çevrilmiş farklı işlevlere sahip yapılar topluluğunun merkezinde yer almaktadır.

Elimizde mevcut vaziyet planı ve fotoğraflar doğrultusunda elde ettiğimiz verilere göre; Ali Hıfzî Paşa Konağı; bir külliye olarak tabir edilebilecek çeşitli fonksiyonlara haiz yapılardan oluşmaktadır. Konak takribi 18 -20 dönüm arazi içerisinde bulunmaktadır. Surların güneyinden geniş avluya geçilmektedir. Konak çepeçevre ihata duvarları ile çevrili olup toplamda 8 kare burç 5 metre yükseklikteki surlarla ihata edilmiştir (Resim 3). Oldukça geniş bir alan içerisinde yer alan ve külliye tarzında ele alınmış bu yapılar topluluğu güvenlik ve işlevsel açıdan 3 farklı avluya ayrılmıştır. Ana giriş dışında surların üzerinde küçük boyutlu 3 tali giriş mevcuttur. Ayrıca 8 adet burç veya gözetleme kulesi diyebileceğimiz yapılar ve yüksek duvarlar, hem konağın hem de paşanın güvenliğinin öncelikli olduğuna işaret etmektedir. Güvenli barınma gereği ve dışarıdan gelecek düşman saldırısı için muhafız kuleleri inşa edilmiştir. Doğal afetler için ise bütçe dediğimiz su taşkınlarına karşı duvardan set inşa edilmiştir. Eşit büyüklükteki Harem ve selamlık simetrik yerleştirilmiş, iki bina arasındaki hazine olarak kullanılmış "mâbeyn" yapısı ise birleştirici bina olarak tasarlanmıştır. Harem ise mahremiyet ve güvenlik sebebiyle ayrı bir avluda en sağda konumlandırılmıştır.

73 Јован Цвијић, *Основе Географије И Геологија Македоније И Старе Србије, књига 1* - Београд 1906, s.119-120; Б. Којић, "Конаци И Чифлик Авзи-Паше У Бардовцу Код Скопља" s. 226 adlı makalede; daha evvel bu topraklarda böyle bir uygulamaya rastlanmamış olduğunu ifade eden Kojiç; Ali Hıfzî Paşa'nın çalışanlarına olan müspet bakış açısına dikkat çekerek bu davranışını Paşa'nın yüksek kültür düzeyinden kaynaklandığını ifade eder.

74 Sedat Hakkı Eldem, *Türk Evi Osmanlı Dönemi*, c. 2 s. 15 ...geleneksel konağın sokaktan görünmez şartı...

VOR DEN MAUERN DES HERRENSITZES.

Resim 3. Ali Hıfzî Paşa Konağı'nı Güneyden Tahkim Eden Surlar, Solda Tali Giriş İle En Sağda Ana Giriş Kapısı 1920

(Makedonya Etnolojik Araştırmalar ve Uygulamalı Antropoloji Merkezi - CEIPA)

Ana girişle bağlantılı avluda solda fırın ve demirhane, tam karşıda selamlık yer almaktadır. Bunun yanında üstü açık tasarlanan hayvan ağılı ve atlar için istabın bulunduğu avlu ise temizlik (hijyen) sebebiyle en solda ayrı bir avluya yerleştirilmiştir. Hayvanlara ait bu yapıların girişinin ara girişten farklı olması dikkat çekicidir. Mutfak birimi haremle ilişkili avluda konumlandırılmıştır. Hizmetliler için ayrılan yapı müştemilat ve mutfak etrafında kuyusuyla ve bahçesiyle birlikte ana girişe yakındır ve bekçi kontrolündedir. Fırın, demirhane, tamirhane ana girişe yakın olacak şekilde düzenlenmiştir. Yine resim, plan ve kaynaklardan elde ettiğimiz bilgiler ışığında; Ali Hıfzî Paşa Konağı, Türk evinin “beyzi orta sofalı plan tipi”ne uymaktadır bkz⁷⁵. Türk Mimarisinde 19. yüzyılda daha fazla kullanıldığı görülen bu plan çeşidi, zengin kompozisyonlara imkan sağladığı için saraylar ve konaklarda sıkça kullanılmıştır⁷⁶. Ali Hıfzî Paşa Konağı'nın plan şemasının merkezinde beyzi bir sofa yer almaktadır. II. Mahmud döneminde inşa edilen köşk planlarının karakteristik bir özelliği olan beyzi sofa⁷⁷ işlevselliği ve eyvanlarla ışığın elde edilmesine imkan tanınması sebebiyle ve soğuk iklime sahip coğrafyalarda konforlu evler inşa etmek için tercih edilmiştir. Bu plan tipinin Balkan coğrafyasında Filibe'de ve Kaprivıştica bulunan bir konağın planında kullanıldığı tespit edilmiştir⁷⁸. Ali Hıfzî Paşa Konağın içerisinde de odalar arası ilişkiyi sağlayan beyzi bir sofadır. Sofanın sağ ve solunda yer alan eyvanlarla sofanın ilişkisini kuran ahşap sütunlar ve tavanın ahşap işi ayrıca dikkate değerdir. Sofaya bakan simetrik yerleştirilmiş iki çeşme ve sofaya çıkan merdivenler muntazam bir

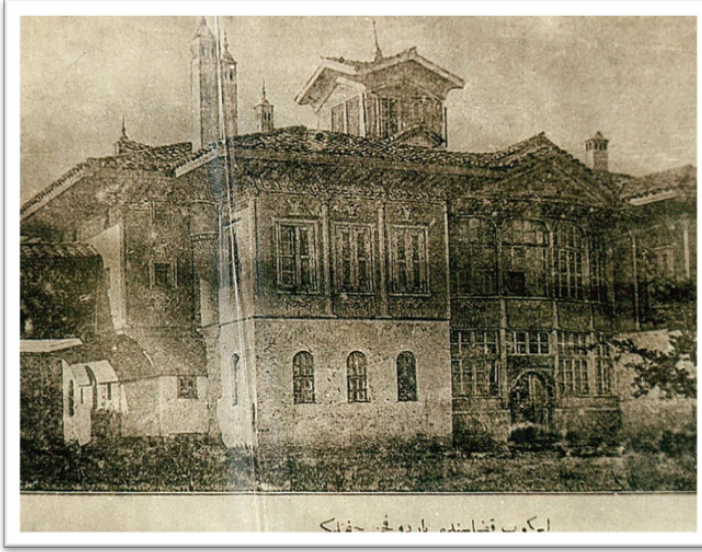
75 Plan çizim için bakınız Ek.3

76 Sedat Hakkı Eldem, *Türk Evi Plan Tipleri*, İTÜ Mimarlık Fakültesi yayımları, İstanbul 1968, s.127

77 Sedat Hakkı Eldem, *Türk Evi Plan Tipleri*, s.145

78 Sedat Hakkı Eldem, *a.g.e.*, s.143

görünüş sergilemektedir. Konağın odaları çeşitli büyüklüktedir. Konağın divanhanesi yapının ana cephesinde dışa doğru barok özellikte münhane (kavisli) bir çıkma yapmıştır. (Resim 4).

Resim 4. Ali Hıfzî Paşa Konağı'nın Ana Giriş Kapısı ve Cihanüma Köşkü⁷⁹

Konağın zemin katındaki yerleşimi üst kat planını tekrar eder. Yapının arka cephesinde kalan Cihannümaya giriş zemin kattan sağlanmaktadır. Cihannüma konağın ana giriş kapısının tam karşısına yerleştirilmiştir. Yapı bu haliyle odaları karşılıklı ve simetrik bir düzen sunmaktadır. Cihannümanın arkaya bakan cephesinin de yine Türk Baroku'nun estetik anlayışına uygun olarak dışa taşkın münhane(kavisli) olarak inşa edildiği görülmektedir.

Konağın içinde bulunduğu külliye'nin ana giriş kapısı Güneydoğu yönündedir. Dönem üslubu olarak Türk Baroğu özelliklerini barındıran yuvarlak kemerli kapı dalgalı bir saçağa sahiptir. Kapı üzerinde kitabe kaybolmuştur. Dikdörtgen kitabelik günümüzde boştur. Kapının her iki tarafında yer alan duvara bağlı sütunçeler dikkat çekicidir. Dalgalı saçağın üzerinde kenger yapraklarıyla oluşturulmuş bir bezemenin varlığı Branislav Koyiç'in çiziminden bkz.⁸⁰ anlaşılmaktadır.

Ali Hıfzî Paşa Konağı'nı 1905 yılında ziyaret eden ve içini gezme imkanını bulmuş olan Stoyan Novakoviç, gördüklerini eserinde en ince ayrıntıları ile aktarmıştır. Novakoviç'in tasvirine göre Ali Hıfzî Paşa Konağı; Klasik Osmanlı mimari tarzı ve Türk aile yaşantısına uyumlu olarak inşa edilmiştir. Konağın ana kapısından girer girmez büyük muhafız odalarından bahseder. (Resim 5) ⁸¹.

79 * Görsel, Lidya Kumbaracı Bogoyeviç'in, *Üsküp'te Osmanlı Mimari Eserleri*, kitabından alınmıştır.

80 Kapı çizim için bakınız Ek.4

81 С. Новаковић, а. *Балканска питања и мање историјско-политичке белешке о Балканском полуострву 1886-1905*, s.101.

Resim 5. Suriçi Avludan Ana Giriş Kapısı Görünümü ve İki Yanında Yer Alan Muhafız Odaları, 1920

(Makedonya Etnolojik Araştırmalar ve Uygulamalı Antropoloji Merkezi - CEIPA)

Kapının karşısına gelecek şekilde konumlandırılmış selamlık ve harem binaların zemin katları taş olup, bina ahşap olarak devam ettiğini dile getirir. Konağın en can alıcı bölümünün kule olarak nitelendirdiği cihannüma olduğunu ifade eder. Kule'nin (cihannüma) tümünün taştan ve üzerinde küçük pencerelerin yer almış olması, konağa diğer konaklardan farklı bir özellik kattığını söyler⁸². Selamlık ve harem binalarının arasındaki "mâbeyn"⁸³ aynı zamanda silahhane ve hazine odasıdır. İki yapının tam ortasında yer alan mâbeyn binalarla bağlantılı ama kendi içinde bağımsız ve izole edilmiş olması nedeniyle mimari ustalığın olağan üstü bir numunesi olarak değerlendirilir⁸⁴. Novakoviç eserinde, odaların çok fazla ve büyük olduğundan ve nerdeyse her bir odada bulunan kıymetli eşyaların saklanması için kullanılan bir bölmeden söz eder⁸⁵. Odaların duvarlarının renkli, çiçek süslemelerle ve altın varaklarla bezendiğini, her bir odanın bir duvarında büyük bir şehir manzarasının betimlenmiş olduğunu ve tavanın zengin ahşap oymalarıyla hayli etkileyici görüldüğünü anlatır. Odaların içinde bulunan "ocak" ve "hamamcık"ların ise İstanbul tarzı olduğundan bu odaların son derece zevkli ve kıymetli kumaşlarla tefriş edildiğini, mobilyaların ise olağan üstü güzellikte olduğunu söyler⁸⁶. Konağın harem kısmının en dikkat çekici özelliği haremin çatısında bulunan taraçasının olduğunu söyleyen Novakoviç, taraçayı sıcak günlerde özel

82 С. Новаковић, а.г.е., s.102. Cihannüma bu konağın nerdeyse en önemli özelliği olduğunu Branislav Koyiç'te söylemektedir Кojiћ Бранислав, "Конаци и чифлик Авзи-Паше у Бардовцу код Скопља", s. 229.

83 "mâbeyn" konutlarda iki oda arasında bulunan bulunmakla birlikte harem, selâmlık bölümlerini ayırmaya ve yabancılar ile sınır oluşturma özelliğiyle "sofa"lardan ayrılır. Oya Şenyurt, Zeynep Gülser "İki Oda Arasından Yönetim Merkezine: Bir Mimarlık Terimi olarak "Mâbeyn" *Avrasya Terim Dergisi*, 2019, s.18-25

84 L. Kumbaracı Vогоyeвић, *Ќsküp'te Osmanlı Mimari Eserleri*, s.426; Б. Кojiћ, "Конаци и чифлик Авзи-Паше у Бардовцу код Скопља," s. 229.

85 С. Новаковић, *Балканска питања и мање историјско-политичке белешке о Балканском полуострву 1886-1905*, 102.

86 С. Новаковић, а.г.е., s. 103.

misafirlerle beraber ferahlamak maksadıyla kullandıklarını nakleder. Bu taraça son derece gösterişli olup bölgeyle birlikte Vardar Nehrinin güzelliğini tamamen kapsayan eşsiz bir manzaraya sahiptir⁸⁷. Hıfzî Paşa Konağı'nı Balkanlarda anıtsal niteliğe sahip diğer konaklardan ayıran en önemli özelliğinin "beyzi sofa"nın devamında yer alan sahip "divanhane" (Resim.6) bölümüdür⁸⁸. Süslü sütunları, çiçek motifleriyle bezeli ahşap kapı ve pencereleri hayran edecek derecede güzeldir.

Resim 6. Ali Hıfzî Paşa'nın Bardovça'daki Konağı 1920

(Makedonya Etnolojik Araştırmalar ve Uygulamalı Antropoloji Merkezi - CEIPA)

Novakoviç eserinde konağın bahçelerini ayrıntılı anlatır. Selamlık'tan çıkılan avluda kısmında mutfak, fırın, ahır ve nalbanthane bulunduğunu söyler. Novakoviç, avluda (Resim 7) bulunan mutfağın çok büyük olduğuna dikkat çekerken, Grisabech, mutfakta çalışan kadın sayısının otuzu bulunduğunu ve güvenlik gibi muhtelif işlerde çalışan erkek çalışanların da hayli fazla olduğundan bahseder⁸⁹. Novakoviç, Harem kısmından merdivenlerle inilen bahçeden sitayişle söz eder. Civar bölgelerden özel olarak getirilmiş envai çiçekler, süslü bitkiler ve güllerle süslediğini bundan başka özel meyve ağaçlarının var olduğunu da yazar. Harem tarafından çıkılan bahçe kapısının hemen yanında birde şaraphane/şerbethane bulunduğunu kaydeder. Tüm avludan dolaştırmak suretiyle; dar ve alçak duvar hattıyla oluşturulmuş dışarıdaki bir nehirden getirilerek etrafı şenlendiren küçük bir derenin varlığını olağan üstü güzel bulur. Bahçenin bir ucunda daha evvel bir asilzadeye ait olması muhtemel sarayvari bir yapının kalıntıları mevcuttur. Süslü mermer çeşmeleri gerek konağın içinde gerek bahçede

87 Стојан Новаковић, *Балканска питања и мање историјско-политичке белешке о Балканском полуострву 1886-1905*, s. 103.

88 Бранислав Којић, "Конаци и чифлик Авзи-Паше у Бардовцу код Скопља", s. 231. Konağın en dikkat çekici bölümün bu hol olduğunu belirten yazar, insanı etkisi altına alacak kadar muhteşem olduğunu ifade eder.

89 a.g.e., s.103; Б. Којић, "Конаци и чифлик Авзи-Паше у Бардовцу код Скопља", s. 231.

birkaç tane yer aldığını bununla birlikte bahçenin bir başka yerinden maden/şifa suyu çıkan bir de su kuyusunun olduğunu belirtir⁹⁰.

Resim 7. İç Avludan Bir Görünüm 1920-30

(Makedonya Etnolojik Araştırmalar ve Uygulamalı Antropoloji Merkezi - CEIPA)

Konağın mimarı hakkında henüz net bir bilgiye rastlanmamıştır. Anadolu'dan getirilmiş olduğu düşünülmektedir. Fakat konağın mimari kompozisyon anlayışının ve bazı süsleme detaylarının Balkan mimari öğelerini de taşıyor olması bu topraklara ait bir mimar tarafından inşa edildiği, mimarın yüksek eğitimli olduğu yargısını⁹¹ güçlendirmektedir⁹².

Ali Hıfzî Paşa Konağı'nın ahşap oymaları bölgede ün salmıştır⁹³. Mimar Branislav Koyiç Konağın en kayda değer özelliği ahşap oymaları olduğunu söyler. Tavanların, kapıların ve merdivenlerin ahşap işlemleri üst düzey işçilik eseridir. Ali Hıfzî Paşa Konağı'nın ahşap işlemlerini Debreli Petre Filipoviç'e yaptığı söylenmektedir⁹⁴. Hacı Veselyeviç, konağın akıbetiyle birlikte ahşap oyma işlemlerin de parça parça satıldığını yazar⁹⁵.

90 Стојан Новаковић, *Балканска питања и мање историјско-политичке белешке о Балканском полуострву 1886-1905*, s. 103.

91 Balkanlar'da "Anadolu" Türkiye Bölgesini ifade etmek için kullanılmaktadır. Б. Којић, a.g.m., s. 232.

92 Konağın planı II.Mahmud döneminde İstanbul'da revaçta olan *Bezyi Sofa Tipli Ev Planı* olması münasebetiyle beraber İstanbul'a sık sık gidip gelen Ali Hıfzî Paşa'nın mimarı İstanbul'dan getirmiş olduğu kuvvetle muhtemeldir.

93 Б. Којић, a.g.m., s. 231.

94 Maximilian Hartmuth, Hıfzî Paşa Konağı'nın ahşap işlemlerine dair; "Отоманската Архитектура Во Македонија: Критички Осврт Кон Најважните Споменици Од Периодот Меѓу XV i XIV Век" s. 84 adlı makalesinde ve "Ottoman Architecture In The Republic Of Macedonia: A Critical Survey Of Key Monuments From The Fifteenth Through Nineteenth Centuries", s. 14. adlı makalesinde dipnotlarında kaynak olarak gösterdiği Lidya Kumbaracı Bogoyeviç, *Üsküp'te Osmanlı Mimari Eserleri* çalışmasında ve Бранислав Којић, "Конаци и чифлик Авзи-Паше у Бардовцу код Скопља" adlı makalede bu bilgilere rastlanmamıştır.

95 Ј. Хаџи Васиљевића, *Историјска Етнографска И Културно Политика Излагања Скопје И Његова Околина Београд 1930*, s. 415 Bulaçanka'daki kilisenin ikonları üzerindeki ahşap tavan kısmının Ali Hıfzî Paşa Konağının o günkü sahiplerinden 15000 groşaya satın alındığını belirtir.

Novakoviç'in bir sonraki ziyaretinde Ali Hıfzî Paşa Konağı'nın pek çok yerinin talan edilmeye başladığını tuğlalarının dahi söküldüğünü söyleyerek; bu topraklarda yaşanan her isyandan konağın da nasibini aldığını üzüntüyle ifade eder.⁹⁶

Resim 8. Ali Hıfzî Paşa Konağı'nın Bir Başka Görünümü, 19. Yüzyıl Başı
(Makedonya Etnolojik Araştırmalar ve Uygulamalı Antropoloji Merkezi - CEIPA)

Novakoviç ziyareti esnasında konakta ikamet edenlerin Ali Hıfzî Paşa'nın kızından olan torunu ve ailesi olduğunu, ayrıca konakla alakalı miras davalarının halen sürdüğünü zira bu konaktan Kumbaracı ailesinin de pay sahibi olduğunu belirtir⁹⁷. Fransızların ısrarla konağa talip olduklarını lakin pazarlık aşamasındayken fiyatta anlaşmazlık yaşandığından Fransızlara sarmaktan vazgeçilmiş olduğunu da anlatır⁹⁸.

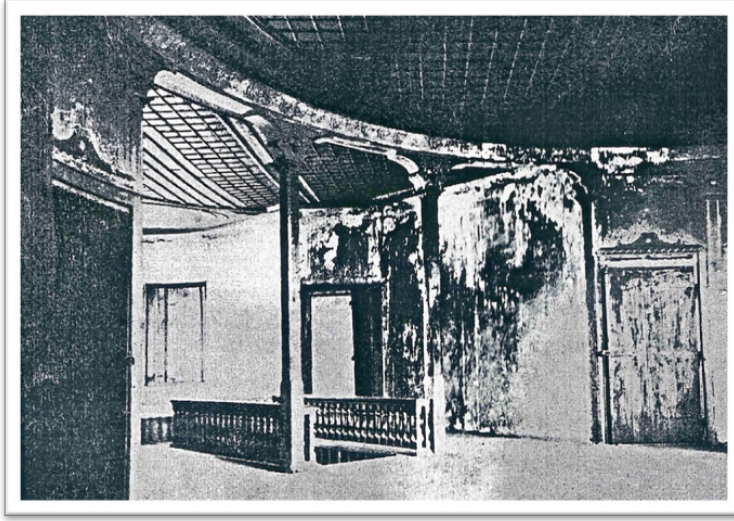
Koyiç makalesinde 1936 yılına ait İsviçre "Atlantist" Dergisi'nden konağa ait fotoğraflar yayımlandığını belirtir. Konağın içine ait görsel olması bakımından bu fotoğrafların önemli olduğunu dile getirir. Fotoğraflarda iyi durumda görünen konağın, bütününde bir harâbiyet gözükmemektedir⁹⁹. Resimler muhtemelen daha eski tarihlidir. (Resim 9).

96 Stoјan Novaковић, а *Балканска питања и мање историјско-политичке белешке о Балканском полуострву 1886-1905*, s.104.

97 Stoјan Novaковић, a.g.e., s.114 Ali Hıfzî Paşa'nın erkek çocuğı olmadığını mirasın kızına kaldığını ifade eder. Fakat Ali Hıfzî Paşa'nın Halil Kamil adında bir erkek evladının varlığı bilinmektedir. Bkz; "Remzî Ve Remzî'nin Tarih Manzumelerinde 19. Yüzyıl Makedonyası", *Hikmet Uluslararası Hakemli İlmi Araştırma Dergisi*, Gostivar 2014, s.129. Remzi Divanında *Târîh-i Vilâdet-i Halîl Kâmil Beg Evlâd-ı Hıfzî Paşa*, başlığı halinde yer almaktadır.

98 Stoјan Novaковић, *Балканска питања и мање историјско-политичке белешке о Балканском полуострву 1886-1905*, s.106.

99 Б. Којић, "Конаци и чифлик Авзи-Паше у Бардовцу код Скопља", s. 231.

Resim 9. Ali Hıfzî Paşa Konağı'ndan İç Görünüm

Ali Hıfzî Paşa Konağı II. Dünya Savaşı esnasında epey tahribata uğramış, konağın ana yapısının üst katları ve çatısı yıkılmıştır. 1958 yılına gelindiğinde ise konak, bu topraklarda kurulmuş olan Yugoslavya Devleti tarafından Yugoslavya Halk Ordusu'nun mülkü haline gelmiştir. Daha sonrasında Yugoslav Halk Ordusu konak arazisi üzerinde konağın muhtelif kısımlarını yıkarak ihtiyaçlarına göre kendi binalarını dikmiştir¹⁰⁰. Ve zaman içerisinde konak yok olmaya adeta mahkûm olmuştur. 1969 yılında 'Üsküp Kültür Anıtlarını Koruma Kent Kurumu' Ali Hıfzî Paşa Konağını yeniden aslına uygun bir şekilde yapma kararı almış ve ünlü mimar Prof. Dr. Branislav Koyiç¹⁰¹'ten konağın ayrıntılı bir planın çıkarılması talep edilmiştir¹⁰². Ne yazık ki planı ve projesi hatta maketi hazırlanmış olmasına rağmen konak yeniden inşa edilmemiştir¹⁰³.

Günümüzde Ali Hıfzî Paşa Konağı Kuzey Makedonya Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı'nın koruması altındadır. Bakanlığın 2009 yılında aldığı kararla konağı restore edip Kültür Bakanlığı'nın sinema bölümüne tahsis etmeyi amaçlamış fakat 2020 yılı itibarıyla bu proje gerçek-

100 L. Kubaracı Bogoyeviç, *Üsküp'te Osmanlı Mimari Eserleri*, s. 424.

101 Branislav Koyiç; Sırp Krallığı Sanat ve Bilimler Akademisi Kurulu üyesi olup, Mimari Fakültesinin kurucularındandır. Ali Hıfzî Paşa Konağı'nın bir baş yapıt denilecek derecede mimari üstünlüğe sahip olduğunu ifade etmektedir. Konak hakkında kapsamlı bir inceleme yapan mimar Prof. Dr. Branislav Koyiç; Ali Hıfzî Paşa Konağı'nın Balkan Mimarisinde olgunlaşmaya başlayan çok önemli bir çizginin müstesna bir temsilcisi olduğunu söylemektedir. Ayrıca bu konağın korunamamış olmasını Türkiye'nin 20. yüzyılda klasik mimariden yüz çevirmesine bağlamaktadır. Hatta 18-19. yüzyıllarda ortaya çıkan ve tekamül etmeye başlayan Balkan'a mahsus mimari anlayışının gelişim evrimindeyken bu evrimini tamamlaması için gereken köklerin ebediyen yok olduğuna inandıklarını ifade etmektedir.

102 Branislav Koyiç'ten konağı tekrar inşa etmek için proje istenilir. İstenilen bu projenin planı, maketleri hazır olmasına rağmen ne yazık ki, Ali Hıfzî Paşa Konağı'nın yapımı hayata geçmeden iptal olur. L. Kubaracı Bogoyeviç, *Üsküp'te Osmanlı Mimari Eserleri*, s.424- 426.

103 Plan için bakınız Ek.1.2.3.

leşmemiştir. Günümüzde epey bakımsız kalmış olmasına rağmen konağın temelleri, ana giriş kapısı ve sur duvarları mevcuttur (Resim 10).

Harap olmasına karşın halen görkemini muhafaza eden ana giriş kapısı; metruk haliyle dahi dönemindeki ihtişamını müşahede etmemize yardım etmektedir (Resim 11).

Resim 10. Ali Hıfzî Paşa Konağı Sur Duvarları

Foto: Nalan Karaöz 2019

Resim 11. Konağın Dış Kapısı'nın Günümüzdeki Durumu

Foto: Nalan Karaöz 2019

Değerlendirme

Kuzey Makedonya'nın başkenti Üsküp; tarihi geçmişi, doğal güzellikleri kültürü ve sanat eserleriyle Osmanlı Devleti'nin önemli şehirlerindedir. Üsküp cami, köprü, kervansaray, imaret, mektep türü mimari eserlerin yanı sıra Osmanlı sivil mimari şaheserlerinden biri olan Ali Hıfz Paşa Konağı'na ev sahipliği yapmaktadır. Konak günümüzde kısmen ayakta. Konağın banisi Ali Hıfzî Paşa, bölgede önemli ve etkin hanedanın soyundan gelmektedir. Genç yaşından itibaren Osmanlı Devleti hizmetinde bulunmuş, bir asker ve idareci olarak gelinebilecek en üst mevkiye gelmiştir.

Ali Hıfzî Paşa'nın Üsküp Nazırlığı, Osmanlı Devleti'nin çalkantılı bir dönemine tesadüf etmiştir. Paşa ülkenin zor günlerinde idarecilik yapmıştır. Yeniçeri ocağının kaldırılması ve be-

rabesinde gelen köklü ıslahatlar, Sırp ayaklanmaların tetiklediği milliyetçilik, Arnavut paşaların padişaha karşı mevcut sorumluluklarını reddetmeleri, Mora bölgesindeki yaşanan düzensizlik ve kargaşa Osmanlı Devleti'ni zor durumda bırakan dönemin önemli olay ve olguları olup hadiselerin merkezindeki Ali Hıfzî Paşa'ya önemli görevler düşmüştür. Paşanın da bu zor durumların üstesinden muvaffakiyetle gelmiş olduğu dönemin kaynaklarından anlaşılmaktadır.

Ali Hıfzî Paşa, bir taraftan idaresi altında olan Arnavut eşkıyalarla mücadele etmiş diğer yandan Yunan, Sırp, Arnavut idarecilerin oluşturduğu baskı altında kalmıştır. Bu zorluklara rağmen, son derece akilane ve itidalli bir politika yürüterek sükûneti sağlarken de her zaman merkezi yönetimin, Padişahın yanında olmuştur.

Müslüman veya Müslüman olmayan halk tarafından sevilen, adil, akıllı ve entelektüel bir Osmanlı paşası olan Ali Hıfzî Paşa hakkında Avrupa literatüründe geniş bilgi yer alırken buna mukabil Türkçe Tarih literatüründe yeteri kadar malumat bulunmamaktadır. Ve ne yazık ki, günümüzde sadece Bardovça'da bulunan metruk konağı sayesinde bilinmektedir. İlginç olan taraf ise; konağının şöhreti, banisinin ününün önüne geçmiş olmasıdır.

Ali Hıfzî Paşa Konağı her yönüyle, Rumeli'de Osmanlı ikametgah mimarisinin seçkin bir örneğidir. Ali Hıfzî Paşa Konağı kaynağını Orta Asya'dan alan kapalı avlu şemasına sahip ve Anadolu topraklarından Balkanlara aktarılmış, sürekli gelişim kaydeden bir mimari anlayışın Üsküp'teki en müstesna temsilcisidir. Osmanlı konak mimarisinde pek de rastlanmayan; yapıyı burçlarla tahkim etme olgusu Ali Hıfzî Paşa konağının sıradan bir konut olmadığını Rumeli'deki Osmanlı idaresini temsil eden bir yapı olduğunu düşündürür. Mimari üslup açısından Türk Baroğu karakterindeki konak 19. yüzyıl Osmanlı sivil mimarlığının Rumeli'deki önemli bir örneğidir.

Konak aynı zamanda uzun yıllar Üsküp'te yönetici olarak bulunmuş olan bir Osmanlı paşa ailesinin konut kültürünün mimari ifadesidir. Dönemin ve bölge mimarisinin üst düzey inceliğini ve zevkini barındıran konak; idarecinin siyasi kimliğinin işlevselliğini yansıtmakla beraber hayatını rahatça sürdürebileceği bir ikametgah özelliğindedir. Bu bağlamda, Osmanlı Devlet idarecisi ve asil bir ailenin yaşam kültürünü, zevkini ve sanat anlayışını yansıtmaktadır.

Konağın abidevi yapısı, üstün mimari tasarımı ve zengin tefrişinin yanında, konak görevlileriyle çalışanları için çiftlik etrafında köy evleri/lojman tahsis edilmesi ve bunun planlı bir yerleşim yeri şeklinde tasarlanması, bu yapı kompleksin döneminin ilerisinde yeni ve medeni bir açılım sergilemektedir.

Günümüzde konağın heybetli surları, görkemli kapısı ve ana binaların temelleri ayakta-
dır. Konağın serencamı temsil ettiği medeniyetle paralellik göstermesi ise ayrıca manidardır. Ali Hıfzî Paşa Konağı'nın korunamamış olması veya yok edilmesi, Osmanlı Rumeli topraklarında dönem mimarisini en muhteşem örneklerinden birinin kaybolmasına neden olmuştur.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Teşekkür: Bu makaleme katkılarından dolayı muhterem hocam Prof. Dr. Zeynep Tarım'a hassaten teşekkür ederim.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

Acknowledgement: I would like to thank for her contributions to this article to my respected Prof. Dr. Zeynep Tarım.

Bibliyografya/Bibliography

Devlet Arşivleri Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA) / Presidency of the Republic of Türkiye Directorate of State Archives The Ottoman Archives

AE.SSLM.III, (Ali Emiri Selim III), nr. 362/20724.

AE,SMHD.II, (Ali Emiri Mahmud II), nr. 51/3322.

HAT, (Hatt-ı Hümayun), nr. 748/35353; 518/25324; 912/39878; 901/39568; 1569-9; 321/18831. 1337/52154; 1307/50984; 483/23668; 486/23820; 522/25496.

C.DH., (Cevdet Dahiliye), nr. 314/15695; 148/7358.

C.AS, (Cevdet Askeri), nr. 845/36084; 195,8417; 279,11600; 195,8417.

TS.MA,d (Topkapı sarayı Müze Arşivi Defterleri), nr. 8859, 1248/1832.

C..İKTS, (Cevdet İktisat), nr. 20/ 958, 1245.

C.DRB, (Cevdet Darphane), nr. 27/1344.

C.ML, (Cevdet Maliye), nr. 587/24162 1252/1836.

İ..DH, (İrade-Dahiliye), nr. 153/7927; 74/3666.

A.MKT.UM, (Sadaret-Umumi Vilayet Evrakı), nr.58/5.

YB. (Yabancı Arşiv), nr. 021, 78/131; 76/130.

A.MKT, (Sadaret-Mektubi Kalem Evrakı), nr. 112/12.

YPR. ASK, (Yıldız-Askeri Maruzat), nr. 68/85.

A.TŞF (Teşrifat Defterleri), 2/21,

Basılı Kaynaklar/Printed Resources

August Grisebach, *Reise Durch Rumelien und nach Brussa im Jahre 1839*, II Band, Göttingen, 1841.

Ami Boue, *La Turquie d'Europe*, Chez Arthus Bertrand Paris 1840.

Abazi, Luljeta, *Thesari i Rexhep Pashës*, Ministria E Kulturës Republiki E Maqedonis, Shkupi 2018.

Aruçi, Muhammed, "Harâbâtî Baba Tekkesi", *DİA*, C. 16, İstanbul 1997.

Akın, Nur, *Balkanlarda Osmanlı Dönemi Konutları*, Literatür yay. İstanbul 2001,

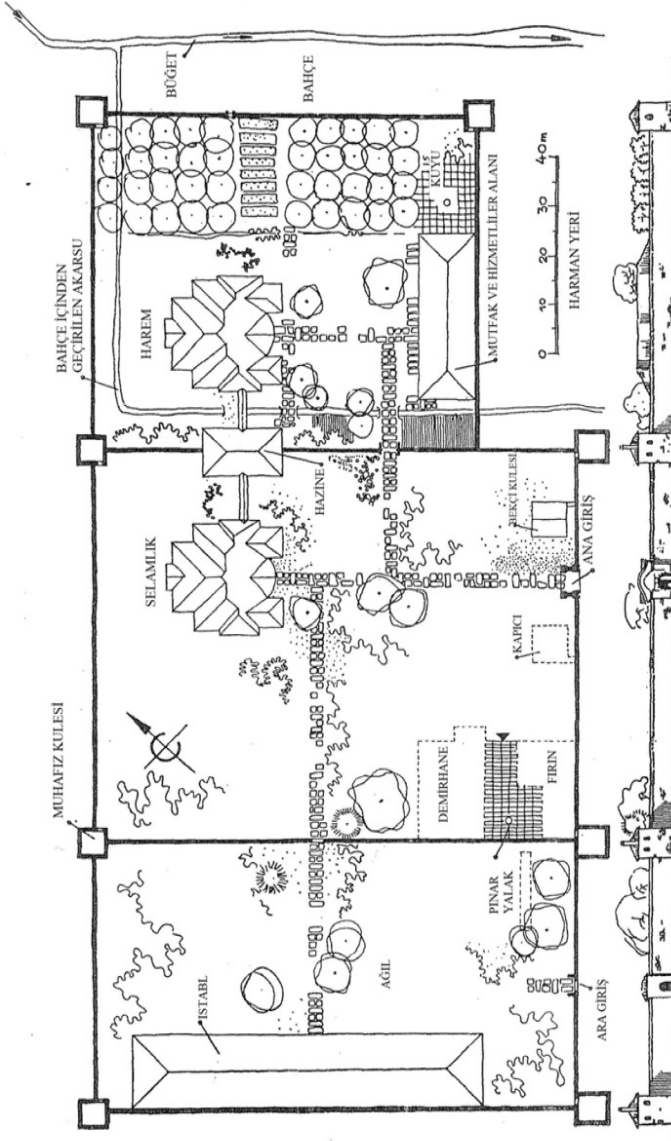
Asım, Salih, *Üsküp Tarihi Ve Civarı*, Rumeli Araştırmalar Merkezi Yay, İstanbul 2004.

Aydemir, Yaşar, "Makedonyalı Sa'îd Ve Masum İmam Mersiyeleri" <https://hbvdergisi.hacibayram.edu.tr/index.php/TKHBVD/article/view/1957/1581>

- Aydın, Haluk, "Remzî Ve Remzî'nin Tarih Manzumelerinde 19. Yüzyıl Makedonyası", *Hikmet Uluslararası Hakemli İlmî Araştırma Dergisi*, Gostivar 2014.
- Aydın, Haluk, Remzi Divanı'nda *Kalkandelenli Abdurrahman Paşa ve Paşa'nın Divandaki Bir Gazeli Üzerine* Uluslararası Türk Dünyası Sosyal Bilimler Kongresi 22-23 Ağustos 2016 Gostivar / Makedonya Bildiriler Kitabı Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul 2016.
- Atasoy, Nurhan, "Barok" *DİA*, c. 5, İstanbul 1992.
- Batıslam, H. Dilek, "Kıbrıslı Âşık Kenzî'nin Elif-Nâmeleri", *Kıbrıs Araştırmaları ve İncelemeleri Dergisi*, 1/2 (Ocak 2018).
- Baycar, Yüksel Aktaş, II. Mahmud'un kızı Mihrimah Sultân'ın Sûr-ı Hümayûnu, İstanbul Üniversitesi, Tarih Bölümü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2006.
- Beyatlı, Yahya Kemal, *Çocukluğum, Gençliğim, Siyasî ve Edebî Hatıralarım*, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, İstanbul 2008.
- Beydilli, Kemal, "Osmanlı Döneminde Kilise Siyasetinden Bir Kesit: II. Mahmud Devrinde Kilise Tamiri", *Osmanlı Devleti'nde Din ve Vicdan Hürriyeti*, İstanbul 2000.
- Bogdanović, Jelena, "On The Architecture of The Konaks in Serbia (1804-1830)", *Serbian Studies* 21/2 2010.
- Bogoyevič, Lidya Kumbaracı, *Üsküp'te Osmanlı Mimari Eserleri*, Çev: Suat Engüllü, İstanbul 2008.
- Bülbül, Sevil, "Kalkandelen Harabati Baba-Serssem Ali Baba Bektaşî Külliyesi", *Türk Kültürü Ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi* / 2015.
- Eldem, Sedad Hakkı, *Türk Evi Plan Tipleri*, İTÜ Mimarlık Fakültesi yayımları, İstanbul 1968,
- Eldem, Sedad Hakkı, *Türk Evi Osmanlı Dönemi*, Türkiye Anıt Çevre Değerlerini Koruma Vakfı, Güzel sanatlar Matbaası İstanbul 1984.
- Elezović, Gliša, "Turski Spomenici U Skoplju", *Glasnik Skopskog Naučnog Društva*, 1/1, Skopje 1925.
- Emecen, Feridun, "İshak Bey" *DİA*, C. 22, s. 524-525 İstanbul 2010.
- Fedai, Harid, "Kıbrıslı Aşık Kenzî'nin Başka Destanları", <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/688247>
- Gülser, Zeynep, Şenyurt, Oya, İki Oda Arasından Yönetim Merkezine: Bir Mimarlık Terimi olarak "Mâbeyn" *Avrasya Terim Dergisi*, 2019, s.18-25
- Hartmuth, Maximillian, "Отоманската Архитектура Во Македонија: Критички Осврт Кон Најважните Споменици Од Периодот Меѓу XV i XIV Век" *МАКЕДОНИЈА Милениумски Културно-Историски Факти*, Скопје 2013.
- Hartmuth, Maximillian, "Ottoman Architecture In The Republic Of Macedonia: A Critical Survey Of Key Monuments From The Fifteenth Through Nineteenth Centuries", *CENTRE AND PERIPHERY? ISLAMIC ARCHITECTURE IN OTTOMAN MACEDONIA, 1383-1520 RESEARCH PROJECT NO.26406 WORKING PAPER #1*
- Hartmuth, Maximillian, *The Balkans in an Age of Baroque? Transformations in Architecture, Decoration, and Patterns of Patronage and Cultural Production in Europe, 1718-1856* Master of Arts Koç University 2006,
- Hoca, Nazif, "Üsküb", *İA*, C.13, Eskişehir 2001
- İnbaşı, Mehmet. "Üsküp", *DİA*, C.42, İstanbul 2012.
- İnalçak, Halil, "Türkler Ve Balkanlar", *Balkan Türkoloji Araştırma Merkezi, Bal-Tam Türklük Bilgisi*, Prizren 2005.
- İlgürel, Mücteba, "İstimâlet" *DİA*, C.23, 2001 İstanbul.
- Koјић, Бранислав, "Конаци и Чифлик Авзи паше, у Бардовцу код Скопља", *Зборник заштите споменика културе*, ИВ-В, Београд, 1955.

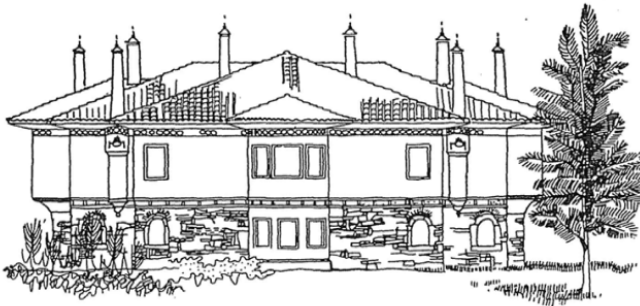
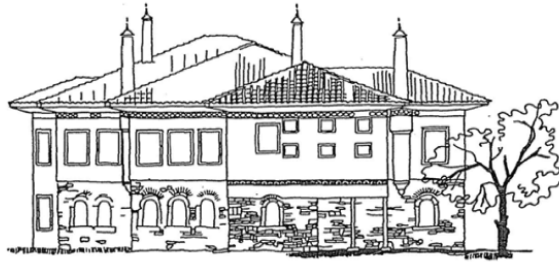
- Новаковић, Стојан, *Балканска питања и мање историјско-политичке белешке о Балканском полуострву 1886-1905*, Штампано З Државној Штампарија Кралевине Србије Београд 1906.
- Тарим, Зейнеп, "Onaltıncı Yüzyıl Osmanlı Döneminde İstanbul ve Üsküp Arasında Kültür Muhitleri", *Üsküp -İstanbul Kentsel Kültürel Kimlikler Uluslararası Sempozyum Bildiri Kitabı* 2019.
- Telli, Hasan, *Osmanlı Dönemi Üsküp Vakıfları, Türkiye Cumhuriyeti Ankara Üniversitesi SBE İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü*), Ankara 2018.
- Özer, Mustafa, *Üsküp'te Türk Mimarisi(XIV.-XIX Yüzyıl)*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2006.
- Васиљевић, Јован Хаџи, *Скопје И Његова Околина Историјска Етнографска И Културно Политика Излагања*, Београд 1930.
- Цвијић, Јован, *Основе Географије И Геологија Македоније И Старе Србије, књига 1* - Београд 1906

EKLER

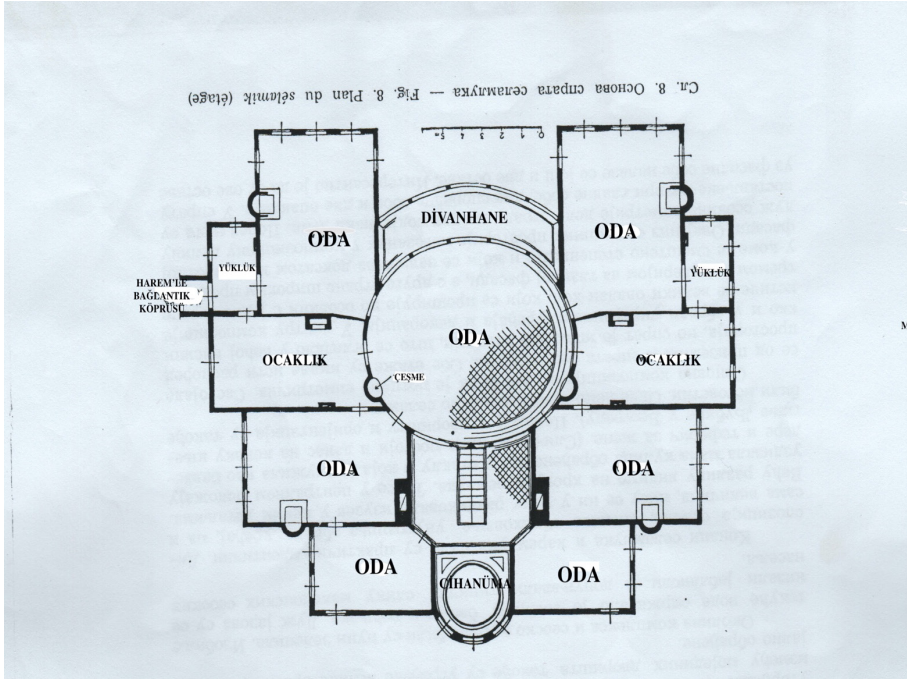
EK 1. Branislav Kojić'in "Üsküp Bardovçada Ali Hıfzî Paşa Konak ve Çiftliği" adlı makalesinden Plan ve Krokisi

Бранислав Којић, "Конаци и Чифлик Авзи паше, у Бардовцу код Скопља", Зборник заштите споменика културе, ИВ-В, Београд, 1955.

EK 2. Branislav Koyiç'in "Üsküp Bardovçada Ali Hıfzî Paşa Konak ve Çiftliği" adlı makalesinden Plan ve Krokisi

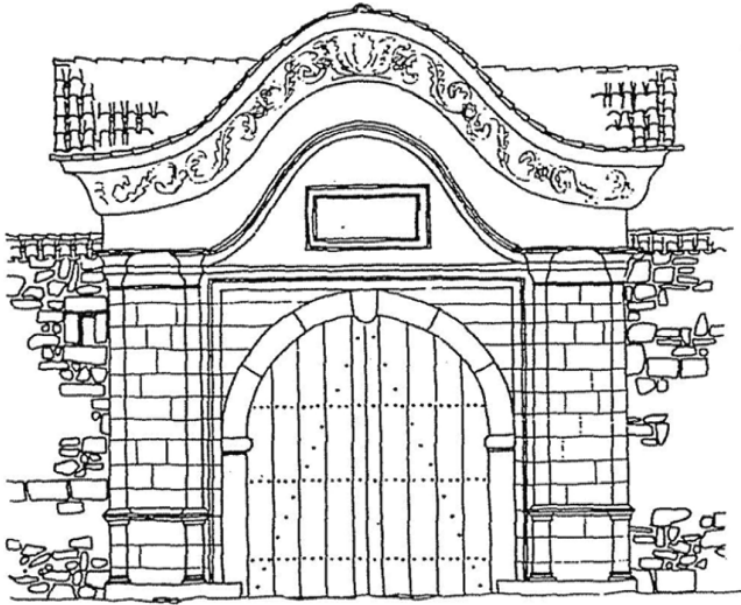
Бранислав Којић, "Конаци и Чифлик Авзи паше, у Бардовцу код Скопља", Зборник заштите споменика културе, ИВ-В, Београд, 1955.

Ali Hıfzî Paşa Konağı'nın Üst Kat Planı

EK 3. Branislav Kojić'in "Üsküp Bardovçada Ali Hıfzî Paşa Konak ve Çiftliği" adlı makalesinden Plan ve Krokisi

Бранислав Којић, "Конаци и Чифлик Авзи паше, у Бардовцу код Скопља", Зборник заштите споменика културе, ИВ-В, Београд, 1955.

Ana Giriş Kapısı

EK 4. Branislav Kojić'in "Üsküp Bardovçada Ali Hıfzî Paşa Konak ve Çiftliği" adlı makalesinden Plan ve Krokisi

Бранислав Којић, "Конаци и Чифлик Авзи паше, у Бардовцу код Скопља", Зборник заштите споменика културе, ИВ-В, Београд, 1955.

